

EESTI PÄEVALEHT

ESTNISK DAGBLADET

KOLMAPÄEVAL, Nr. 18 (4108)
 10. märtsil 1976

Agu Kriisa kõneles Vabariiginaastapäeva aktusel Göteborgis. (Foto Kopler)

Agu Kriisa Göteborgis: Sügavaim ebaõiglus vägistamas eestlasi

GÖTEBORG (EPL) – "Kommunism on N. Liidus rajatud terrorile. see on inimeste alandav ideoloogia. Ei ole teist riiki, kus oodologia oleks nii tugevasti materialismi alustele üles ehitatud kui N. Liidus. Materialismi printsiibid on seal isegi põhiseaduses määritletud. See on sama kapitalismi

halvim külg, mida Moskva ründab, aga ise ka samal ajal rakendab, tuues esile isikukultuse põhimõtteid iidoolite, kangelaste või poliitilise karjääri näol. Sellega kaasnevad materiaalsed ellised, samuti oportunism, ebaausus, kadedus, kaebused ja kartused bürokraatia ja võimumeeste ees.

Alfons Rebane surnud

Esmaspäeva, 8. märtsi hommikul kl. 6.30 suri Saksamaal Augsburgi haiglas viimase sõja tuntumaid väejuhte, kol. Alfons Rebane, sünd. 24. juunil 1908.

Aktus toimus Brügardi gümnaasiumi aulas Skånegatanis.

Osavõtjaid oli ligikaudu 400. Prominentsed rootslastest olid kohal end. maavanem fl. dr Per Nyström külaliskõnelejana, poliitiliste parteide esindajad Rune Zachrisson (FP), Göteborgi Eesti Algkooli juhatuses esimees lektor Bartil Hansson (FP) ja Torsten Börjesson (c) abikaasade ja ning pangakamreer Adolf Borén (end. G.E.

Algkooli juhatuses esimees).

Aktuses avas kell 14.15 Tallinna lipkonda kuuluv gaidnoor Riina Oja-

soo, üteldes kokkuvõttes: "On tähti, et meie rahvas hoiaks kokku ja püüaks tervikuna.

Paguluses juurekasvanud uus põlvkond ei tohiks eemale jääda

meie ühisest kogust. Ei tohiks tekkida lõhet generatsioonide vahel, sest meie rahva püsmiseks on meid kõiki vaja – noori ja vanu.

Ühiselt võidame kõik raskused ja sammume edasi vaba tuleviku poole. Avan nende lootustega aktuse."

Pärast avasõna laulis G. E. Algkooli õpilaskoor Eero Tarjuse juhatusel kaks laulu: Enn Võrgu Eesti. on mu isamaa ja Mart Saare Leelo.

Järg lk. 2

Palme aidaku vangi!

Nõukogude võimud peaksid vabastama vanglast surmani haige lätlast Gunnars Rode, kes on nüüd viibinud juba 14 aastat vanglates, ütles Stockholmis Folkpartiet'i noorsooühingu esimees Bonnie Bernström, avaldades lootust, et peaminister Olof Palme oma reisir Moskvasse selle küsimuse üles võtab ja kostab huaansuse nimel haige vangi eest.

Bernström märkis, et Gunnars Rode on kuulunud opositsioonilisse gruppi, milline julgus taotleda Eesti, Läti ja Leedu vabaks andmist N. Liidu ülemvalitsusest.

Rode vangistati 1962, kui ta oli ainult 28 aastat vana. 14 aasta jooksul istudes vene vanglates ja vangilaagrites on ta kohanud tuhandeid saatusekaaslasi.

Täpselt aasta tagasi viidi Rode kuruksusse Vladimiris vanglasse, kus süstemaatilisel on püütud murda ta tervist ja vastupanu.

– Peaminister peaks tundma enda kohuses seda juhtumit käsitleda aprillil Moskvasse minnes, märkis FPU esimes.

Pensionäride ühingu esimees Lits Mestiek annab kultuurikülakooli peakoosnädalajaurist liikmele Marie Kalbekile tänukirja. (Foto Lepper).

Stockholmi pensionärid:

LOOVAD KONTAKTI

Üks olulisi ja aktuaalseid organisatsioone Stockholmis on Eesti Pensionäride Ühing. Mitte ainult, et siin järelkasv sõna tõsisemõttes on kindlustatud, pensionäride suhteline arv ei ole kasvamas mitte ainult rootsi, vaid ka eesti ühiskonnas, vaid ka selle pärast et ühing täidab ühte väga olulist funktsiooni ühiskonnas kontaktipidajana rahvusrühmi vanema liikmeskonna vahel ning ruues neid sel viisil tagasi aktiivsesse eesti ellu.

Järg lk. 7

Iga kuu esimesel teisipäeval tulevad pensionärid kokku Eesti Majas. Pilt viimastel koosviibimistel. Vasakul informeerib ühingu uus esimees Lits Mestiek. (Foto Lepper)

Pange lapsed eesti kooli!

EPL

Kolmapäeval, 10. märtsil

Kasvav oht

N. Liidu kommunistliku partei 25. kongressil Kremli peetud kõne välispoliitilises osas rõhutas Brezhnev vajadust jätkata "rahuliku koeksistentsi" poliitika ajamist, kusjuures eriti tähtsat osa mängivat "pinevuse vähendamise" rahvusvahelises elus. Ta seletas, et juba partei 24. kongressil viis aastat tagasi on selle eesmärgiga välja töötatud rahuga koostöö programm, mis sest saadik on andnud rohkelt ja püsiva välituge. Tänapäevalgi see programm jätkub. N. Liit jätkab pingelangelamisi poliitikat "kahekordse energiaga", kinnitas Brezhnev.

Neist avaldustest nähtub, et N. Liidu välispoliitiliste saavutustega hoobeldes Brezhnev tegelikult käib paljudele arvustajatele, kes N. Liitu sõjaväelise ühepoolse võimuse püüdmise pingelangelamisest arvel. Eriti Ühendriikides on viimasel ajal tõusnud üha rohkem ajastundlike arvustuste idas kasvavast ohest Lääne vastu. Kolm ameerika juhtivat sõjaväelast ja poliitikut – kaitseminister Rumsfeld, tema eelkäija Schlesinger ja NATO ülemjuhataja kindral Haig – avaldasid kindral Haigil veel kord oma muret N. Liidu kasvava sõjaväelise ohu puhul Läänele. Kindral Haig rõhutas, et pingelangelamine ei võiks asendada Lääne sõjaväelise ohu ja pingeid Schlesingeri kirjutust, et Moskva sõjaväeline võim on suurimaks hädaohuks Läänele viimastel aastakümnetel. Rumsfeld osutas konkreetselt N. Liidu järjest suuremale relvastuskuludele.

Lisaks neile arvustajatele tegi USA ohuõudude minister Thomas Reed hiljuti teatavaks uusi üksikasju Nõukogude võideldavastamisest. Ta seletas, et viimase kümne aasta jooksul on N. Liidu tuumajõudude ja pommide arv kasvanud 450 protsenti ja samal ajal suurenenud aatom-aliveelaevade ehitamine, mis on võrdselt ameerika omadele. USA senine tehniline üleolek on hakanud kaduma ka maavägede osas. Kvantiidest poolest on N. Liit eriti suure ülekaalus, kuna tal on näiteks 34500 tanki ameerika 9000 vastu. Mis puutub merejõududesse, siis on N. Liit sõjalaevade igas liigis USA-st ette jõudnud, väljaarvatult lennukandjad.

Värskeimad andmed N. Liidu relvastatud jõudude kohta analüüsis viimati Münchenis 90 poliitiku, ohvitseri, ametniku, teadlase ja ajakirjaniku kokkutulekul veebruaril kolmandal nädalal lõpul. Sõnavõtjate hulgas olid USA merejõudude minister Middendorff ja NATO ülemjuhataja kindral Haig, kes mõlemad hoiatasid Nõukogude jätkuva relvastamise eest. "Peab küsima, kas Lääs tegelikult mõistab tõstiasju, millele ees ta seisab – kiiresti kasvav nõukogude sõjaväeline võitlusvõime, kus uue elemendina esineb teatud meredevalitsemine", seletas Middendorff. Tema andmetel on N. Liidu sõjavõim viimase 12 aasta jooksul arenenud järgmiselt:

Relvastuskulud kasvavad 5 protsenti aastas 3,7 miljardist 4,4 miljardini, diviside arv kasvab 141 asemel 158-ks ja taaskasvatuse lennukite arv kasvab 2000 võrra. Lõunakontinenti kaaluvad tuumarakettide arv on 224. Nüüd on 1600, mis rakettide vastavalt 29 ja 730. Tuumalaengud on endise 430 asemel nüüd 2500. Ajavahemikku 1964 ja 1974 on 24 aastat, mis suurendas sõjalaevade järeleehitust, mis näiteks N. Liitu mitte ainult oma laevastiku vahemere suurendas, vaid võib ka ookeanidel opereerida. "Nõukogude kohalolek Aafrika mandril võiks antud olukorras Euroopat isegi lämmatada", arvas Middendorff. Seda põhjuseks, et umbes 80 protsenti NATO-le vajaminevat õlilist ja 70 protsenti strateegilistest materjalist tulevad transporteerituna piki Aafrika rannikut. "NATO ülemjuhataja kindral Haig seletas samal kokkutulekul, et N. Liit on küll saavutanud globaalse võimaluse imperialistlikuks välispoliitikaks, kuid nägevast oma strateegia prioriteetide siiski Euroopas. Seda kinnitavat nõukogude kekkkauguste raketid SS-X-20 soetamine, taktilise lennuväe ümberkorraldamine ja maavägede suurendamine Kesk-Euroopas ühesaja tuhande mehe võrra. Kindral Haig hoiatas ühtlasi kommunistide kaasa võtmise eest lääneriikide valitsustesse, ütledes, et "seestpoolt ähvardav surm on niisama ohtlik kui surm, mis tuleb väljast".

Saksa Liidu väbariigi kaitseministeri ümber esindaja riigisekretär Siegfried Mann kutsus Müncheni kokkutulekul euroopa maid üles mõistma olude sündi koostööks eesmärgiga saada ühtselt üle puu- ja põllukultuuride, teaduse ja tehnoloogia ühtsuse. Tema sõnul on Lääne-saksa opositsiooni esindaja kristlikdemokraatliku ühioni CDU riigikaitse ekspert Manfred Wörner, kes kahetse euroopa riikidele ja nende juhtide võimetust oma rahvastelt nõuda vajalikke samme ühise julgeoleku kindlustamiseks.

Nagu eeltoodud avaldustest nähtub, oli Lääne juba küllalt arusaamisid Ida ja Lääne vahelise pingelangelamisest poliitika tõelisele väärusele kui kaitsele, mis veel leiduski, siiski Lääne Nõukogude parteijuhi Brezhnevi hoopiline vandesõlgest 55. kongressil ka nende silmi avaldas. Brezhnevi hinnangu kohaselt olevat maailm nõukogude

Göteborgi-aktuse küllalisel, esimehel ja korraldajal, Esirasa vasakult: Gerh. Peet, per Hansson, Per Nyström, Agu Kriisa, Riina Ojasaar, Bertil Hansson, Teises reas vasakult: Harry Truus, Lehti Aaga, Bertil Hansson, Aino Mäki, ja hr. Zachrisson, Torsten Børjesson, Harri Kiisk, Arvi Moor ja Mari Nõmm. (EPL-foto Kopler).

Göteborgi-aktuselt: Tänase ülekohtu selgitus on olulisem kui minevik

Agu Kriisa oma aktusekõnes Göteborgi E. V. aktusel rõhutas, et Eesti väbariigi loomine oli rohkem kui poliitiline saavutus. Selle taga oli kogu rahvas, kõik demokraatlikud erakonnad. Meie iseseisvus tõendas väikeraha tahet ja võimet ise oma riiki organiseerida ja elu korraldada. Nüüd – aasta-

Kõneleja ütles edasi:

On lihtne nõuda, et peame kõik andma oma panuse Eesti keele ja kultuuri säilitamiseks. Seejuures aga unustame, et ainsaks eelduseks keele ja kultuuri säilimiseks on oma riik ja rahvas. Kõikmüts ei ole mitte Rootsi või mõne teise maa eestlaskomaa säilimise eestjärele, vaid selleks on olemas ühine saavutamine Eestile ja tema rahvale.

Selle õiguse saavutamise mõne saab hõlpsasti ainult eesti rahvast õpetatuna kodumaa ja maa N. Liidu aladel, kuid inimest on vägivalladest vabitud. Seda õuet on vaja selgumise ees tuua. Kuid me ei nõua ainsaks vabadust.

Me nõuame ka moraalil, inimarmastust ja inimõigusi. Me nõuame samuti, et N. Liit hakkaks tähtselt lepinguid, milledele ta on ise alla kirjutanud.

Kui vabaduse nõue hõlmab ainult eestlaste õpetatuna kodumaa ja teisel N. Liidu aladel, siis tekib küsimus, kas meil siis on õigus määratleda, millist ideoloogiat või isegi peaks Eesti vabakassamisse puhal rakendada. Kui kuidas peaks sisemine ühtsuskonnakorraldus välja nägema.

Selleks annab meile Eestis 24. okto. 1972 koostatud põrandala lühemõnanduselt selge vastuse: "taastada normaalse poliitilise elu ja luua tingimused teistsel vabadeks demokraatlikuks valimiseks, et moodustada eesti rahva esindusorgan – Asutav Kogu. Asutava Kogu valimistest võivad osa võtta kõik parteid ja rühmitused, kes austavad demokraatlikku põhimõtet ja rahvast õigust riiklikele sõltumusele."

Sellele on kõik ära üteldud. Valdus, millist ideoloogiat tuleks kasutada või rakendada, või kuidas korraldada tulevast ühtsuskonda, on üheksa. See jääb kodumaa rahva määratleda. Oleks sealse rahva alahindamine, kui me sisemise vabaduse seda küsimust arutleksime. Eestlased kodumaa on ise võimeldes oma ühtsuskonda ja tulevikku ühtsuskonnas. Nad peavad aga saama selleks õiguse ja võimaluse – ka siis, kui Moskva peaks hakkama võitma, et eestlasi pole enam Eestis olemas.

Meie peame aga pagulusesse oma tegevust N. Liidus, et eestlased kordumal sellest võimalikult suurt kasu saaksid. Me ei suuda seda teha ükski. Me vajame abi. Kõll oleme aga ise võimeldes selleks, et oma rahva õigustatud võitluste ja ühtsuskonnas. Sellepärast, liisa kõneleja, peame ka meie suunama oma tegevuse N. Liidu, Eesti okupandi, vastu. Oma valmises võitluses ei tohi me teha sama vigu, nagu teeb Eesti. Ta ütles võitluses ühtsuskonnas vastu ja sellele, et N. Liit ei muutuks temast tuguvamaks. Tema hilinagud Vietnami, Kuuba ja Angola sõjades on olnud vald ja lõppenud temale kahjulikult.

USA õhuväed suuri summasid hüüdnud, et riikidele, kellele loajalad ja võimed on küstavad. Samaaegselt hõludub ka kramplikult kõrvale otsest tegevust N. Liidu vastu, kust ja kelle pahad ja pahandused tulevad. USA pilvart tõstetud nendele rahvusvõimudele, kes oma tegevuse suunavad otsest N. Liidu vastu, nagu ukrainlased, valgevenelased, baltlased j. t.

See, kes seeljuures teinib, on N. Liit, ja see, kes kaotab, on USA. Ühtsuskond N. Liidus oleks lootsust N. Liidule, et saaks vähimalt abi väljastpoolt.

kümneid hiljem – võime iga riigi ja iga isiku ees ühtked olla nende demokraatlike ja sotsiaalseste õiguste üle, mis iseseisev eesti rahvas oma kodumaa rakendas. Eestist enam kui 30 aastat eemalolemine on endaga tahes-tahtmata kaasa toonud mitmeid probleeme tegevuse kavandamisel.

Meie soovime ja nõuame ainult viia teie toetust selleks, et maailma avalikkust informeerida eesti rahva iseseisvuse ja vabaduse taotlustest ja kõneleja karmatava võitlusevaldkorras.

Vajame aga ka tuge ja toetust selleks, et saaksime luua ühtsuskonda, mis oleks rahvaga kodumaa, Need – tugi ja toetus – peavad olema tingimusteta ja ilma valehõngumisteta. Alles siis võib hakata kõnelema Helsingi-konverentsi artikli seelmele tähtselt "mõtte ja ideede vaba leviku" suhtes. Alles siis muutuks sõna teoks. Otsime ja nõuame poliitilist toetust moraalil, inimõiguste ja rahvusvaheliste lepingute nimel!

Ei ole aga küllaldane, kui põõrdume ainult poliitiliste poole. Kui saavutame rahva toetuse, siis on rahva poolt valitud poliitikutel suunatud kaasa tulema. Liidus-Roostis korraldatud allkirjade kogumise aktiooni m. sihtieel viie vangistatu heaks Eestis näiteks, et meil on avalikkuse vastukõla, kui me nende poõrdume. Vajadus selleks peab olema aga ajakohane ja konkreetne.

Ei ole "kaasatuletooria", mis on rajatud lühikajale läbimõeldumisele enam kui 30 aastat tagasi, et leia nõud enam vastukõla. Me saavutaksime hoopis teistsuguse tulemuse, kui teeksimme, näiteks, avalikkuse teatavaks ENSV töökodade par. 37, mis rikub inimseis vallaandamise töökodade ka sel juhul, kui ta on haige.

Kui Rootsi välisminister ütles avalikult, et tema teadab et teostatat pinnamini N. Liidus, siis küsimus tekib, kas vigiväline nõutamine ja keemiliste vahendite kasutamine on valimajalgaits pole pinnamini? Või kui välisminister ütles, et surmanuhtlused Hispaanias ei ole võrreldavad okupatsiooniga N. Liidus, siis küsimus tekib, kas ta onk selgitada, miks N. Liidus mõisteti (sinaasi ajal kui Hispaanias) inimesi surma kohtadele, mis asuvad Moskvas kauget ja kust on raske teada saada?

Kui ühelele suunatud üldisole teostatava tegema need kütitud, mis pannakse toime N. Liidus, siis saavutaksime avalikkuse ka teistsuguse arusaamise. Saavutaksime teotuse, millest kõrvalehoidumise oleks naste ka poliitilise, olgu ta kas Sven Andersson või Henry Kissinger.

Kõll andmed tagakassamisse, vangistamiste ja pinnamiste kohta tuleb viia maailma avalikkuse ette. See kohustus laisab igal eestlasele, kes on olnud selgitada, et maailma lõpetas Agu Kriisa.

Kõneleja ettepanekul lähtestati leinaseisakuga langenud Vahadussajaj ja hilisemaks vabadusvõitluses.

Kõne järel esinesid sopran Lehti Aaga, Harri Kiiskiga kitarri, Suurepääsle kordamenele

estlasi Evald Aava Jutla aaria ooperist "Vikerlased". Lembit Avestoni Jutla lõhnavad tead ja Eduard Tubina Kesk laotusi ja Nägemuse.

See oli tõhus ja Göteborgi eesti publikule üdine kava. Ning ka sisuliselt eesti rahvusliku ühtsuskonda häästisõvi. Lauljatel, esinendes esmakordselt Göteborgis, tutvustas ennast kõpe ja Göteborgi taasootadud kunstnikuna.

Omestunult esines ka Göteborgi Eesti Naaskoor, laolades Harry Truusi juhtimisel Miina Harma El ja see mitte valik oia, Konst. Tümpa Tervituse ja Emu Vörgu Helise, ilma.

Soolo- ja koorilaulude vahel kõneles hil. dr Per Nyström ja tervitusõnastatuga esinend Rune Zachrisson (fp), Torsten Børjesson (c) ja G. E. Aigkõll tervituse esimese Bert Hansson (fp).

Aktuse lõppsõna ütles korraldava komitee, abiesimees Mart Nõmm, kes luges ette ka Austraalia peamin. Malcolm Fraserile saatetava telegrammi tervituse Göteborgi eestlastele ja tänuga, et Austraalia nõudne valitus on tühistatud esimese valituse otsuse tunnustades N. Liidu võimu Eestis. Telegrammi kideet aktiviseerivat poole heaks intensiivse ja pika aplausiga.

Aktus lõppes hõimide laulmisega. (EPL/MR).

Kevadball Strandis

Laupäeval 20. märtsil, algusega kell 19 toimub Strand Hotellis Eesti Naaskoori Kõneleja Stockholmis Eesti Naaskoori ühel korraldusel Raamtuustas kevadball.

Talve ja pimeduse võim on murtud ja valgus võidutseb jälle maailmas ning kõik kevadised reed on valia... Just sel ajal teib vajadus hinges millegi rõõmsa ja üleva, järele. Selleks on Stockholmis Eesti Naaskoori ja Eesti Kultuuri Kõneleja Raamtuustas kevadball mõeldud. Tulge ja tooge kaasa kevademeeloluhtes Strand Hotel muuvalates peurumõist!

Eitokamete oas prolog Kallu Lepikul, Stockholmis Eesti Naaskoori esineb Toomas Tuulse juhul ja Andres Grosenjuu (bariton) esitab Tuudur Vettiku ja Cyriillus Kreegi hõlloomingut. Tänuks on mängis Rein Tubina orkester.

Supee hind on 75 – isikut, 10-ne kohalised laud. Laudade etetellimise on lihtne hõgsalt, kuid veel on mõned ülad vabad. Kõle pole veel kohta kindlustanud, palume heidutada EKK büroosse tel. 11 31 16. eespool – reedon kl. 10-17, teipäeviti kl. 11-19.

EESTI PÄEVALEHT

Eestikeele Dapladest
Peatoimetaja: Juhani Kõks
Vastutav väljaandja
(ansv. vut):
Arvi Moor

Tõlmutus ja tallus:
EESTI MAJAS Stockholmis:
Wallington 22, 167
Postiaadress: 32 61
101 20 Stockholm
Telefon 21 84 46

Tõlmutaja Eestikeele Jõri Aaga
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eestikeele, tel. 05 6714772
Tõlmutajate registreer. nr. 158/1972
Kõnelejuurte postireg. nr. 63 00 40,
Eesti Päevaleht Põltsaari AB,
Stockholm

Tõlmutajad:
Aast. 100000, nr. 215:
Termin (40000), nr. 78:
Kõnelejuurte, nr. 21:
Väljaandja EESTI PÄEVALEHT
PÕLTSAARI AB

Trükkija: Eestikeele-Kuriteen
Trükkide aadress Eestikeele 1976

kommunistide meelest hakanud muutuma "parremaks" ja nõukogude partei ole polevat seeljuures sügüri "mingi jassivasse pealtvaataja". Kas see eneseküsimus enant tasub, seda näitab tulevik. Läänel on igatahes rohkem kui kunagi varem põhjust kasvavat ohtu tõsiselt võtta.

A. K.

